

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ „ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ“ ОД КАНДИДАТКАТА М-Р АНЕТА СТОЈАНОВСКА-СТЕФАНОВА

Врз основа на Одлука донесена од страна на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, на 21. седницата одржана на 5.6.2019 година определени сме за членови на Комисијата за оценка и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Анета Стојановска-Стефанова со наслов „Признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи“. По читањето на дисертацијата и меѓусебната комуникација на членовите на Комисијата за финалната оценка на докторската дисертација, го доставуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Краток преглед на трудот

На почеток, во воведното поглавје кандидатката нè запознава со предметот на истражување на докторската дисертација. Предметот на истражување е дефиниран јасно и содржајно. Со него е во корелација хипотетската рамка која ги содржи општата хипотеза и посебните хипотези, кои се во меѓусебна поврзаност. Хипотезите се јасни и претставуваат добра основа за докажување во емпирискиот дел на докторатот. Методологијата е соодветна за предметот на истражувањето и е јасно објаснета. Поимно-категоријалниот апарат е дефиниран и објаснет и авторката ги избрала да ги елаборира поимите коишто се суштински за дисертацијата. Целите на истражувањето се комплементарни со предметот и методите на истражувањето.

Кандидатката објаснува дека предмет на трудот е признавањето на државите во меѓународното право, воспоставувањето на дипломатските односи, како и начинот на кој феноменот на политичката прагма во меѓународните односи го детерминираат меѓународното признавање.

Имено, признавањето на државите е чест и многу комплексен правен институт, кој силно е детерминиран од политичките околности. До денес речиси не постои конкретно правило според кое една држава станува меѓународно признаена и остварува право на државност и право да учествува како еднаква со другите држави во разните меѓународни организации.

На почетокот од трудот кандидатката се задржува на дефинициите на поимите и средствата за анализа потребни за создавање на трудот, како и на образложување на пристапот кој ќе го користи во понатамошните делови. Во овој дел е објаснет и мотивиот за избор на релевантната тема за докторска дисертација, како и нејзината научна, општествена и професионална оправданост.

Предмет на трудот се и импликациите врз меѓународните односи, предизвикани од начинот на признавање на државите, односно теориски осврт со научна дескрипција на импликациите од признавањето *de jure* и *de facto*, при даден однос на сили односно во даден конкретен меѓународно-политички контекст. Кандидатката се задржува и на дефинициите на поимите и средствата за анализа потребни за создавање на трудот, како и на образложување на пристапот што ќе го имаме во понатамошните делови. Во овој дел е објаснет и мотивиот за избор на релевантната тема за докторска дисертација, како и нејзината научна, општествена и професионална оправданост.

Хипотетската рамка на истражувачкиот модел е дизајнирана со една генерална хипотеза и неколку помошни хипотези. Научните предвидувања и претпоставки во хипотетската рамка се во конзистентна кореспонденција со предметот, целите и задачите на истражувањето.

Општата (генерална) хипотезата е дека за меѓународното право една држава не постои сè додека истата не биде признаена, а меѓународното право е релативизирано од феноменот на политичката прагма во меѓународните односи. Посебните хипотези се „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“ и „институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“.

Поединечната хипотеза „стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

За потребите на докторската дисертација кандидатката применува комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија. Со дедуктивната стратегија, кандидатката поаѓа од најопштото, а тоа се основните принципи врз кои се темели меѓународното право и понатаму ја следи линијата на операционализација на таквите принципи до правните интерпретации во практиката (од општото преку посебното до поединечното). Што се однесува до индуктивната стратегија, пак, кандидатката одејќи од поединечното, преку посебното до општото, акцентот го става токму на чинителите што доминираат во поединечни случаи, за на крај, преку нивно сумирање и групирање, да дојде до констатации за феноменот на политичката прагма во меѓународните односи, кој го релативизира меѓународното право. Со помош на компаративна анализа кандидатката ја разгледува расположливата емпирија и доказите од меѓународното признавање на државите, како и воспоставувањето на дипломатските односи кои го детерминираат водењето на надворешната политика.

Во првата глава *Државата – субјект на меѓународното право и меѓународните односи* кандидатката ја разгледува државата во средиштето на меѓународното право и меѓународните односи. Државата и правото се општествени појави или, поинаку речено, најопшти поими и категории кои во минатото, а и денес, се предмет на големо интересирање не само во науката, туку и пошироко. Со сигурност може да се тврди дека нема други општествени појави кои предизвикале толку расправи, кои создале толку спротивни гледишта и теории со многубројни суптилни варијабли и нијанси како што е случајот со државата и правото. Поради тоа државата и правото се предмет на проучување не само од правниците, туку и од филозофите, политиколозите, социолозите, економистите, психолозите и други. Во оваа глава кандидатката го прикажува и развитокот на државата, правото и политиката, преку теориските пристапи и поставки на Аристотел, Николо Макијавели, Жан Боден, Томас Хобс, Хуго Гроциус, Џон Лок, Барух Спиноза, Жан Жак Русо, Фридрих Вилхем Шелинг, Фридрих Хегел, Емануел Кант и други. Кандидатката ги изложува и теориите за настанокот на државата, понатаму за државата како субјект на меѓународното право и меѓународните односи, елементите и обележјата кои ја карактеризираат државата, сфаќањата за функциите на државата и прашањата на моќ во односите меѓу државите.

Во оваа глава кандидатката подвлекува дека обележјата на модерната држава, онаква каква што ја познаваме денес, се вообличени со Вестфалскиот мировен договор. Во современите теории државата се разгледува како заокружена целина која ги поседува следните карактеристики: (а) постојана популација, (б) дефинирана територија, (в) ефективна власт, (г) правен капацитет да влегува во односи со други субјекти на меѓународното право и (д) волја да ги почитува основните начела и норми на меѓународното право.

Со цел подобро да се разбере процесот на признавање и различните специфичности кои се појавиле низ историјата посветено е и внимание на термините суверенитет и државност, што точно значи суверенитетот и како една држава се стекнува со истиот, а подоцна и на начините преку кои државите го признаваат постоењето на друга држава.

Обликот на државно уредување, како и обликот на владеење исто така се предмет на големо интересирање низ цивилизацијата. Затоа на крајот од оваа глава кандидатката ќе ги претстави видовите држави и облици на државно уредување и форми на здружување на државите.

Во рамките на втората глава *Концепти на признавање на државите во меѓународното право*, кандидатката ги изложува теориите и методите за признавање на државите во меѓународното право и начините на воспоставувањето на дипломатски односи. Разгледани се и начините на признавање на државите, а претставен е и еден граничен случај во признавањето на државите-Силенд, понатаму основните права и должности на државата. Посебен осврт е даден и на функциите и надлежностите на државата.

Кандидатката образложува дека се направени обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на статус меѓународно призната држава, меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од сите држави во светот. Со оглед на тоа што правото, особено меѓународното, е жива материја отворена за интерпретација, иако основните одлики на една држава се јасни, кандидатката истакнува дека сепак може да се констатираат два типа на држави кои се делат на: *de jure* - постојат според правото и *de facto* - постојат во реалноста, врз база на тоа дали и кои од карактеристиките на државноста ги поседуваат.

Правно гледано актот на „признавањето на државата“ е правно-формален акт и нема директно влијание врз суштинската независност и постоењето на државата (ефективноста на нејзиното постоење), но често изостанувањето на признавањето од една или повеќе земји може да создаде сериозни тешкотии за новата држава и нејзиното понатамошно вклучување во меѓународните односи. Ова укажува дека актот на признавањето има и политичка, не само правна тежина.

Понатаму кандидатката истакнува дека во денешни услови сме сведоци дека феноменот „политичка прагма“ во водење на меѓународните односи од страна на државите доведува до своевидна релативизација на примената на меѓународното право.

Кандидатката истакнува дека признавањето на државите во меѓународното право е и прашање на правна, но и на политичка одлука, токму затоа во оваа глава ги објаснува и методите според кои се врши меѓународното признавање. *De jure* признавање подразбира носење формално-правен акт - дипломатска нота, закон или декларација, најчесто во законодавниот дом или од страна на владата или шефот на државата, со која преку официјален документ се објавува признавањето на една, од страна на друга држава. Овој метод е недвосмислен и не остава простор за интерпретација. Вториот метод *de facto* подразбира воспоставување на политички, економски и други вид односи. Разликите помеѓу првиот и вториот начин се во формално-правниот документ од кој произлегуваат права и обврски, кој во првиот случај е присутен, а во вториот отсуствува. Признавањето *de facto* често се користи со цел да се избегне нарушување на билатералните односи со друга држава, но истовремено фактички да се спроведе признавањето на некоја држава. На односите помеѓу две држави може да се гледа како на чекори кон признавање, такви на пример се: воспоставување на дипломатски односи, посета на шефот на државата на постоечката држава на државата која бара признавање, потпишување на билатерални договори помеѓу двете страни и признавање на пасошите на непризнаената држава од страна на постоечката држава. Доколку се погледне низ историјата може да се забележат случаи во кои била неопходна дипломатска комуникација помеѓу две држави, од кои едната не е меѓународно призната.

Во оваа глава, кандидатката ја образложува и доктрината, која денес е и најупотребувана, а зборува за „*признавање на држави наместо на влади*“. Според тоа, доколку првата држава ја има признаено државата во која се случила неуставна промена на владата, таа нема да врши ревизија на одлуката за признавање базирана исклучиво врз промената на режимот. Предностите на ваквата политика се далеку помалата административна и бирократска процедура при политичките промени кои се случуваат во светот. Додека недостатоците се состојат во оставањето на маневарски простор во случај да има реална потреба од преиспитување на соработката со земјата во која се случила промената.

Кандидатката посветува внимание и на доктрината воведена во триесеттите години на дваесеттиот век од мексиканскиот министер за надворешни работи, Џенаро Естрада, со која освен претходните два се воведува и метод на признавање на држави, попознат како „*Доктрина на Естрада*“. Имено, доколку политиката на државата е да врши правно признавање, тоа значи дека по секоја неуставна промена на власта во една држава таа мора да излезе со изјава во која се изјаснува позитивно или негативно во однос на признавањето

на новата влада. Предност на ваквата политика е можноста за ревидирање на односот кон други земји по секоја неуставна промена, но тоа значи и мешање во нејзините внатрешни работи преку одобрување или неодобрување на настанатите промени.

Во оваа втора глава кандидатката подвлекува и дека „политиката на премолчено признавање“ е своевиден баланс помеѓу другите две доктрини и според неа државата не е обврзана да даде оценка за новата влада на другата земја, но доколку сака може да го потврди или повлече признавањето.

Како посебна форма на признавање е разгледано и т.н. *колективно признавање на државите* кое може да се случи преку заедничко прифаќање на членство на една држава во регионални и универзални меѓународни организации, преку заедничко прифаќање на декларација на меѓународна конференција или преку формална процедура во органите на меѓународна организација.

Кандидатката понатаму истакнува дека признавањето на една држава на меѓународно ниво се отсликува и преку нејзиното *членство во Организацијата на Обединетите нации (ООН)*. Со зачленувањето во оваа светска организација се отстрануваат сите дилеми околу независноста и суверенитетот на која било земја. Кандидатката ги набројува и основните права и должности на државите, но и функциите на државата и нејзината меѓународна одговорност. Имено, државната власт се изразува низ многубројни и разновидни дејности на државните органи. За овие дејности постојат различни називи, поаѓалишта, поделби, па според тоа и мерила за класифицирање. Со тоа, колку и да се отежнува задачата за откривање на вистинската смисла и суштината на државата, на определен начин, се отвора сложеноста и повеќедимензионалноста на државата, како и потребата од утврдување на нејзините функции.

Во третата глава *Правото на народите на самоопределување како колективно човеково право* кандидатката го разгледува правото на народите на самоопределување како колективно човеково право, поаѓајќи од улогата на поединецот во државата односно човекот во меѓународните односи, како и политиката на државите за меѓународните човекови права во глобалното општество.

Во оваа глава кандидатката подвлекува дека меѓународното задолжително право (*ius cogens*) се однесува на оној сегмент од меѓународното право кој го сочинуваат нормите кои претставуваат основа на меѓународниот правен поредок и не можат да се менуваат со други договори помеѓу државите, освен со нови *ius cogens* норми. Современото меѓународно право во корпусот на *ius cogens* - задолжителни правни норми го вбројува и принципот на самоопределување на народите. Многу научници сметаат дека самоопределувањето на народите е императивна норма на меѓународното право, односно *ius cogens*, и не е дозволено да се дерогира.

Во оваа глава се објаснува дека принципите на меѓународното право имаат обврзувачка моќ во однос на државите и во современи услови, обврзувачкиот карактер зависи од согласноста на државите истите доброволно да ги прифатат, што укажува на диспозитивниот карактер. Меѓународното диспозитивно право (*ius dispositivum*), всушност, претставува збир на норми кои воспоставуваат стандарди, но истите не се задолжителни за државите.

Кандидатката истакнува дека правото на самоопределување како човеково право, поединецот го остварува во колективитет на поединци кои ги смета на себе слични според етничка, расна и јазична основа. Суштината на ова право се огледа во тоа што се признава правото на кохерентни национални групи, самите да ја изберат формата на политичкото уредување во кое ќе живеат и нивните односи со другите групи на луѓе. Како што истакнува кандидатката, денес поголемиот дел од авторите во меѓународното право самоопределувањето го сметаат за „правен принцип“, иако клучна улога во неговото промовирање и реализирање имаат токму политичките чинители. Правото на самоопределување на народите е од особена важност, бидејќи неговата реализација е основен услов за ефикасна гаранција и почитување на индивидуалните човекови права и за промовирање и зајакнување на истите.

Понатаму, кандидатката објаснува дека Обединетите нации ова право го оформиле во Резолуцијата 637 А (VII) од 1952 година, а според Повелбата на Обединетите нации: „сите

луѓе имаат право на самоопределување и слободно одредување на политичкиот статус, економскиот поредок и социјално-културниот развој...“, како и дека „пријателските односи меѓу нациите се базирани врз принципите на еднакви права и самоопределување на народите...“. Овие параграфи од Повелбата на ООН укажуваат на правните принципи на кои се поставуваат темелите на државите како субјекти на меѓународното право.

Понатаму овој правен принцип е вграден и во други важни меѓународни документи како што се: Декларацијата за добивање независност на колонијалните држави и народи од 1960 година и Декларацијата за принципите на меѓународното право во врска со пријателските односи меѓу државите од 1970 година. Во оваа глава преку компаративна анализа се разгледани и неколку случаи.

Во четвртата глава *Меѓународните организации и признавањето на државите* кандидатката се осврнува на улогата на меѓународните организации како субјекти на меѓународното право, на меѓународните владини и невладини организации. Понатаму е посветено внимание и на светската политика и на улогата на меѓународните организации. Меѓународните организации, истакнува кандидатката, се составени од претставници на владите на државите членки, кои уште се нарекуваат и меѓународни владини организации, заради својот капацитет да стапуваат во меѓусебни односи, но и да поставуваат легитимни барања во рамките на меѓународното право и да склучуваат меѓународни договори. Сепак, наведувајќи ги овие два субјекти, всушност не се исцрпува илустрацијата на сцената на меѓународните актери. Затоа, во оваа глава кандидатката посветува особено внимание и на создавањето на Организацијата на Обединетите нации (ООН) и на постапката за зачленување на државите во Обединетите нации, на значењето на зачленувањето во ООН во поглед на стекнување меѓународно признавање за државите, како и на улогата на Обединетите нации во справување со законите за мирот и безбедноста кај државите во светот.

Во петтата глава *Правците во меѓународните односи* кандидатката ги разгледува правците во меѓународните односи и нивното практикување во делот на признавањето на државите. Посебен осврт е даден на двата доминантни мисловни правци идеализам и реализам, но и на поновите (алтернативни) теории кои се појавуваат. Реализмот во сите свои форми ја потенцира подложеноста на надворешната политика на влијанието од човечките услови и моќта на меѓународно ниво. Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат или релативизираат, а особено оваа појава е забележлива во услови на војна кога „силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“. Идеализмот, пак, е мисловен правец кој се појавил помеѓу двете светски војни и ги означува либералите кои сакале да стават крај на сите војни по 1918 година преку формирањето на Лигата на народите и системот на колективната безбедност. Институционалистите својот правец го темелат на обидите за постигнување на недостижни цели, како што е еднаквост или правда или правење на добри дела. Наспроти овие два доминантни мисловни правци во надворешната политика се споменуваат и други кои немаат во толкава мера белег врз креирањето на надворешната политика. Кандидатката истакнува дека надворешната политика и меѓународните односи на секоја земја се силно детерминирани од внатрешната политика, а пред сè од карактеристиките на политичкиот систем, но и од актерите кои се наоѓаат во улога на властодршци. Покрај доминантните теории за водење на меѓународните односи - идеализам и реализам, кандидатката ги претставува и другите теории како што се: либерализмот, марксизмот, радикализмот, теоријата на одлучувањето, хегемонистичката теорија на стабилноста, конструктивизмот, деконструктивизмот, англиската школа, феминизам, и религиите и нивната улога во меѓународните односи. Според кандидатката, познавањето на карактеристиките на доминантните правци, како и на алтернативните теории за водење на надворешната политика, претставува современ прирачник за разбирање на околноста на меѓународната политичка сцена и за начинот како истите се однесуваат кон институтот „меѓународно признавање на државите“. Токму затоа во оваа глава се анализирани спротивставените правци за водење на меѓународните односи (реализам и институционализам) кои посредно влијаат врз признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи, односно како феноменот на политичката прагма во меѓународните односи го дерогира меѓународното право. Во оваа глава на крајот кандидатката подвлекува дека примената

на определена теорија во водењето на надворешната политика на дадена држава при определени меѓународно-политички констелации има директен одраз на признавањето на дадена држава и примената на еден од двата методи: *de jure* и *de facto*.

Во шестата глава *Улогата на дипломатијата во признавањето на државите* кандидатката го разгледува и влијанието на дипломатските активности и усогласувањето на интересите со други држави во интерес на признавањето на една држава. Истакнато е и дека современа смисла на зборот кога се зборува за односите меѓу државите најчесто се мисли на дипломатските активности кои ги преземаат претставниците на државите за остварување на своите цели.

Во оваа глава е даден осврт и на дипломатските активности помеѓу државите, кои се темелат на нивните меѓусебни договори и на функциите на дипломатските мисии кои се дефинирани во важечкото меѓународно право. Имено, во современите констелации на водење на меѓународната политика, дипломатијата како „умешност на можното“ сè уште го држи својот примат. Добрата дипломатија, според кандидатката, подразбира целите на надворешната политика да се дефинираат во согласност со националниот интерес, но и тие да бидат поддржани со адекватна моќ. За успешно да ги спроведува своите дипломатски активности една држава не треба да заборава да гледа на меѓународната политичка сцена и „низ дурбинот“ на другите држави, притоа да има поготвеност за компромис во врска со сите прашањата кои според Ханс Моргентхау: „не се витални за опстанокот на истата“. Затоа, подвлекува кандидатката дека секоја мудра дипломатија која е наклонета кон зачувување на мирот, во остварување на своите надворешно политички цели, треба да покаже мудрост и знаење и да развие умешна стратегија и да избере соодветни средства, за да ги оствари замислените цели, што упатува на феноменот на политичката прага во водење на меѓународните односи.

Доколку државите се одлучат за формално давање согласност за признавање, најчесто тоа е придружено и со отворање на амбасади или конзуларни претставништва. Дипломатските односи исто така ги следат активности кои директно упатуваат на признавање или непризнавање на определена држава.

Во оваа глава е објаснето и дека признавањето на државата е предуслов за воспоставувањето на дипломатските односи, но нивното отсуство во дадена земја не мора да значи дека е резултат на непризнавање, може да биде производ и на други околности, како што се размислување и проценка или пак форма на невоени санкции кон таа земја. Кодификацијата на обичајните правила на дипломатското и конзуларното право е резултатот на повеќе мултилатерални договори, но и на проактивниот однос на ОН. Виенската конвенција за дипломатските односи од 1961 година и Виенската конвенција за конзуларните односи од 1963 година се сеопфатни меѓународни документи кои се меѓу најзначајните од оваа област и истите се опфатени во шестата глава.

Во седмата глава *Студии на случаи при меѓународно признавање* кандидатката се посветила на анализа на актуелни случаи на признавање во меѓународното право и меѓународните односи. Студиите на случаи го опфаќаат спорот кој Република Грција го имаше со името на Република Македонија, на случајот со сецесијата на Косово, понатаму случајот со референдумот за независност на Автономната Република Крим и градот Севастопол, како и на Резолуцијата на ООН со која се отфрла Референдумот на Автономната Република Крим или градот Севастопол. Во овој дел е извршена споредбена анализа на релевантни документи, а е заокружено со компаративна анализа на Декларациите за независност на Косово и Крим. Од овој теориски осврт со научна дескрипција преку примена на индуктивната и дедуктивната стратегија, кандидатката извлекува и соодветни заклучоци и сознанија за поставените хипотези во докторската дисертација.

Во осмата глава *Глобализацијата и признавањето* кандидатката се осврнува на влијанието на глобализацијата врз белезите на државата како важни правни критериуми за дефинирање на државноста и за стекнување на статус - признавање во меѓународното право и меѓународните односи, но и на улогата на глобализацијата во создавањето на т.н. глобална култура кај државите и генерално во меѓународната заедница.

Во оваа глава е направен научно-дескриптивен осврт во однос на признавањата на државите во меѓународните односи и глобализацијата како феномен кој се простира на

целата планета, па оттука ги опфаќа и териториите на меѓународно признатите и добро етаблирани држави, но и на државите во развој, кои се трудат да обезбедат меѓународно признавање. Глобализацијата е феномен кој условно кажано го нарушува суверенитетот на државите и ги надминува националните граници, применувајќи либерализација на економијата ги брише националните граници на државите, врши елиминирање на национални ограничувања за трговска размена, истовремено тежнеејќи да создаде своја цивилизација која ќе ги воедначува културните особини на народите во различни држави во светот.

Во последната глава *Заклучни согледувања* кандидатката ги изложува основните резултати на истражувањето и анализата, а даден е и завршен осврт на материјалот и хипотезите и извлечени се научно-теоретски и практично-политички заклучоци. Во последното поглавје се дадени заклучоците од докторската дисертацијата. Тие се сублимат од секое потпоглавје и се јасен приказ на резултатите до кои дошол авторот, вклучително и свои видувања околу одредени прашања и препораки за надминување на детектираните состојби.

Исполнета е научната цел на овој труд да се проучат теоретските гледишта и мисловните правци за да се изврши идентификација и дескрипција на нивното влијание во водењето на надворешната политика, особено кон институтот признавање на државите, со цел добиените резултати од истражувањето да дадат свој придонес во науката. Кандидатката извршила успешна примена на истражувачките методи. Имено, преку примената на индуктивната и дедуктивната стратегија се дадени одговори на истражувачките прашања со што во иднина тие би се ставиле како искуствени знаења на науката, но и на водачите и применувачите на надворешната политика и право. Исполнета е и практичната цел на трудот да се даде придонес во научните сознанија на науките што се занимаваат со оваа проблематика како теориите за меѓународно признавање на државите, теориите за водење на меѓународните односи, но во расветлување на реалноста во врска со водењето на надворешната политика на државите.

Генералниот заклучок кој може да се изведе од докторската дисертација е дека стекнувањето на самостојност, признавање и меѓународен правен субјективитет на една земја е формално зависен од процесот за нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави во светот. Сублимирајќи ги декларативните позиции на државите и реалноста, кандидатката доаѓа и до општ заклучок дека иако основните белези на една држава се јасни, сепак признавањето на една држава како суверена и како релевантен субјект на меѓународното право е отворено за интерпретации. Токму затоа, врз база на тоа кои карактеристики ги поседуваат се издвојуваат два типа на држави кои се делат на *de-jure* (оние кои постојат според правото) и на *de-facto* (оние кои постојат во реалноста).

Теоретските правни дилеми, дали може во меѓународната заедница да постои „апсолутна сувереност на државите“ паралелно со меѓународниот правен поредок се сметаат за апсолвирани и се смета дека суверенитетот е ограничен само со оние меѓународни правни норми кои тие доброволно би ги прифатиле и со меѓународните задолжителни норми (*ius cogens*), кои се сметаат за основна вредносна матрица на државата, а оттука и за цивилизациски постулат на меѓународната заедница.

Понатаму се извлекува и заклучок дека принципот на самоопределување на народите и правото на сувереност на државите се смета за основен и рамковен принцип кој ги овозможува сите останати права.

На крајот од докторската дисертација кандидатката повторно се навраќа и на одговорите на истражувачките прашања, но и на целите и хипотезите кои овој труд во целост ги потврди.

Од изнесените сознанија во докторската дисертација може да се изведат повеќе корисни заклучоци кои ги потврдуваат поставените хипотези, меѓу кои и дека за меѓународното право една држава не постои сè додека не биде признаена, а феноменот на политичката прагма во водењето на меѓународните односи го дерогира меѓународното право и неговата применливост. Понатаму, се заклучува дека политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави. Институтот признавање на државите

во меѓународното право и меѓународните односи силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница. Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави.

Во врска со докторската дисертација се доставени позитивни извештаи од интерниот ментор и од екстерниот ментор. Кандидатката е магистер на науки во соодветна научна област и ги има исполнето, во текот на докторските студии, сите обврски кои произлегуваат од студиската програма.

Објавени трудови, поврзани со истражувањето од докторската дисертација

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *State as a Subject of International Law*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 25-33. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *International Relations and Policy Development of the Republic of Macedonia*. In: Proceedings book: International Conference on Economic and Social Studies (ICESoS'17) "The Rural Business Development in the Balkan Region". International Burch University, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina, pp. 7-20. ISBN ISSN: 2303-4564

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2015) *International relations as constitutional matter in Republic of Macedonia*. US China Law Review, 12 (12). pp. 1015-1025. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta (2015) *200 years of the Congress of Vienna: Switzerland's Way to Modern Democracy*. Political Thought, 13 (50). pp. 73-79. ISSN 1409-9853

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *The function President of the Republic of Macedonia and leading of the Macedonian foreign policy*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 81-87. ISSN 1548-6605 (print) ISSN 1930-2061 (online)

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Stojanovska, Katerina (2016) *Position and Role of the Ambassadors according to Vienna Convention and Law on Foreign Affairs of the Republic of Macedonia*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 67-74. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chachorovski, Zoran (2017) *International Recognition of the countries and the foreign policy (theories and precedents)*. US China Law Review, 14 (5). pp. 271-283. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Influence of the politics on freedom of the media*. US China Law Review, 14 (5). pp. 311-319. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Human Rights as a subject of world politics*. US China Law Review, 14 (6). pp. 321-334. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Democracy and media—Types of theories for means of mass communication*. US China Law Review, 14 (6). pp. 363-376. ISSN 1548-6605

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Vckova, Nadica (2016) *International Strategy For Climate Change And The Countries Commitment For Developing Policies*. In: International Scientific Conference: Crisis Management: Challenges and Perspective, 18 Nov 2015, Skopje, Macedonia

Stojanovska-Stefanova, Aneta and Magdinceva Sopova, Marija (2017) *The international society and the development of global political culture*. International Journal "Knowledge in practice", 20 (3). pp. 1407-1414. ISSN 2545-4439, Bansko, Republic of Bulgaria

Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *Културни преобразби кај државите во услови на глобализација*. In: Втората меѓународна научна конференција ФИЛКО - филологија, култура и образование, 10-12 мај 2017, Воронешки државен универзитет, Русија и Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Македонија.

Stojanovska-Stefanova A., Atanasoski D., (2017), *UN Goal: Sustainable Tourism as a Key Contributor for Sustainable Development in Developing Countries*, In: Challenges of tourism and business logistics in the 21st century ISCTBL, 24-25 Oct 2017, Gevgelija, Macedonia, pg.151-160.

ЗАКЛУЧОК

Во докторската дисертација е обработена област која до сега на ваков начин и преку ваков истражувачки пристап не е обработувана кај нас.

Темата е оригинална и постојано актуелна, како и пристапот кон предметот на истражувањето и содржината. Дисертацијата нуди и нови истражувачки резултати до коишто до сега не е дојдено преку спроведени научни истражувања. Таа е солидна основа за донесување на дополнителни заклучоци и препораки.

Докторската дисертација дава придонес кон научните области политички системи, меѓународно право, меѓународни односи и историја на дипломатија, меѓународна политика и правни теории за државата.

Кандидатката м-р Анета Стојановска-Стефанова во докторската дисертација укажува на најзначајните класификации на моделите на признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи и успешно ги идентификува моделите на стекнување на меѓународното признавање на државите, како и доминантните и алтернативните теории кои државите ги применуваат за водење на меѓународните односи, а кои преку примена на феноменот „политичка прагма“ ја релативизираат примената на меѓународното право. Од текстот, но и од приложената библиографија, видливо е дека при работата на дисертацијата кандидатката користела голем број библиографски единици, како и модерен пристап во цитирањето на референтните публикации. Во изготвувањето на дисертацијата кај кандидатката доминира правно-политиколошкиот пристап на истражување.

Во текот на изработката на докторската дисертација, кандидатката успешно соработуваше со менторите, земајќи ги предвид и нашите предлози и сугестии, во функција на подобрување на квалитетот на трудот. Во нејзината изработка, кандидатката користела индуктивна и дедуктивна истражувачка стратегија и анализа на актуелни случаи, исполнувајќи ги методолошките барања за подготовка на докторски труд и потврдувајќи ја оспособеноста за самостојна научна работа.

Со оглед на наведеното, констатираме дека докторската дисертација под наслов „Признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи“ на кандидатката м-р Анета Стојановска-Стефанова ги исполнува законските услови и стандардите за докторат од областа на политичките науки.

Комисијата има чест да даде позитивна оценка на докторската дисертација и да му предложи на Наставно-научниот совет на докторските студии на Кампус 4 да го прифати извештајот и да закаже датум за јавна одбрана.

КОМИСИЈА:

Д-р Страшко Стојановски, вонреден професор, претседател, с.р.

Д-р Андон Мајхосев, вонреден професор, член, с.р.

Д-р Дејан Маролов, вонреден професор, член, с.р.

Д-р Панде Лазаревски, редовен професор, екстерен ментор, член, с.р.

Д-р Јован Ананиев, редовен професор, интерен ментор, член, с.р.